

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Руслана Лахтіонова,

головний спеціаліст відділу правового аналізу,
нормопроектування та консультаційної роботи
Координаційного центру з надання правової допомоги

Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України від 05.07.12 р. № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹, який набув чинності 15.08.12 р., адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Про форми здійснення адвокатської діяльності йтиметься у цій статті.

Адвокат має право самостійно обрати **одну із зазначених форм адвокатської діяльності** та на власний розсуд змінювати її з дотриманням визначених у цьому зв'язку законодавчих вимог.

На виконання Закону адвокатські об'єднання, що були зареєстровані до набрання чинності Законом, зобов'язані протягом року, тобто **до 15.08.13 р.**, привести свою діяльність та установчі документи у відповідність до вимог Закону.

У якому статусі адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально?

Згідно зі ст. 13 Закону № 5076 адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою і може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки (у тому числі ордера) із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номери і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

ДОВІДКА

Адвокати, які входять до Реєстрів адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, мають право на укладення контрактів (договорів) з центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі, затвердженого постановою КМУ від 11.01.12 р. № 8 (зі змінами), **незалежно від того, яку з організаційних форм адвокатської діяльності вони обрали.**

Самозайнята особа згідно з п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України² — це платник податку, який є фізичною особою — підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником (*тобто не перебуває у трудових відносинах.* — **Прим. ред.**) у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Незалежна професійна діяльність — це діяльність, зокрема, але не виключно, адвокатів, при умові, коли така особа не є працівником або фізичною особою — підприємцем та може використовувати найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (п.п. 14.1.226 ПК).

Узагальнюючою податковою консультацією щодо деяких питань оподаткування фізичних осіб, які про-

¹ Далі за текстом — Закон № 5076.

² Далі за текстом — ПК.

вдають незалежну професійну діяльність (приватних нотаріусів, адвокатів), затвердженою наказом Державної податкової служби України³ від 24.12.12 р. № 1185, роз'яснено, що згідно з п. 178.1 ст. 178 ПК особи, які мають намір здійснювати незалежну професійну діяльність, зобов'язані стати на облік в органах державної податкової служби **за місцем свого постійного проживання** як самозайняті особи та отримати свідоцтво про таку реєстрацію згідно зі ст. 65 ПК.

Узяття на облік за основним місцем обліку самозайнятих осіб регулюється розділом VI Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженого наказом Мінфіну України від 09.12.11 р. № 1588⁴.

Для взяття на облік в податкових органах адвокат звертається до органу державної податкової служби за місцем свого постійного проживання із заявою в довільній формі про реєстрацію самозайнятої особи — адвоката, до якої додається заява за формою № 5-ОПП, фотокопія свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, фотокопія посвідчення адвоката, фотокопія паспорта (1, 2 сторінки та сторінка реєстрації місця проживання), фотокопія довідки про присвоєння ідентифікаційного номера.

Увага! При поданні зазначених документів **пред'являється їх оригінал**.

Узяття на облік фізичних осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, здійснюється не пізніше наступного робочого дня з дня отримання заяви за формою № 5-ОПП.

Податкові органи відмовляють у розгляді документів у випадках, передбачених п. 6.7.2 Порядку № 1588, зокрема, за наявності обмежень на провадження незалежної професійної діяльності, встановлених законодавством, подання документів за неналежним місцем обліку, якщо документи не відповідають установленим вимогам, подані не в повному обсязі або зазначені в різних документах відомості є взаємно невідповідними, фізичну особу вже взято на облік як самозайняту особу тощо.

Після усунення причин, що були підставою для відмови у взятті на облік такої особи, фізична особа може повторно подати документи.

Наступного робочого дня з дня взяття на облік видається довідка за формою № 4-ОПП, у якій перед прізвищем, ім'ям та по батькові такої особи обов'язково зазначається вид професійної діяльності, у нашому випадку — «Адвокат».

Підтвердженням взяття на облік платника податків як самозайнятої особи — адвоката є довідка за формою № 4-ОПП із зазначенням реєстраційного номера.

Після отримання довідки за формою № 4-ОПП необхідно стати на облік в Пенсійному фонді (лист Пенсійного фонду України від 14.03.13 р. № 3243/Я-4 «Щодо взяття на облік в органах Пенсійного фонду України») та відкрити банківський рахунок (лист Національного банку України від 22.02.11 р. № 25-111/418-2794 «Роз'яснення щодо порядку відкриття рахунків фізичним особам, які провадять незалежну професійну діяльність»).

Слід звернути увагу, що довідка про взяття на облік самозайнятої особи (форма № 4-ОПП) втрачає чинність з моменту виникнення змін у даних про фізичну особу, які зазначаються у такій довідці, та підлягає заміні в органі державної податкової служби.

У разі виникнення змін облікових даних самозайнятої особи зобов'язані подавати до органів державної податкової служби за місцем свого обліку відомості про зміну облікових даних протягом місяця з дня виникнення таких змін (п. 65.9 ст. 65 ПК).

Зміни до відомостей про самозайняту особу, які містяться у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців⁵, набувають чинності з дня внесення відповідного запису до такого реєстру.

Крім того, адвокат як самозайнята особа протягом трьох днів з дня зміни відомостей про себе, що внесені або підлягають внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, письмово повідомляє про такі зміни раду адвокатів регіону за адресою свого робочого місця. Відповідно до ст. 17 Закону № 5076 до Єдиного реєстру адвокатів України вносяться відомості про найменування і місцезнаходження організаційної форми адвокатської діяльності.

Розглянемо кілька запитань, які найчастіше виникають при реєстрації обраної адвокатом організаційної форми діяльності.

ЗАПИТАННЯ ПЕРШЕ

Чи може здійснювати адвокатську діяльність суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа та чи може адвокат займатися підприємницькою діяльністю як суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа?

Листом ДПСУ від 17.01.13 р. № 1004/7/18-3117 «Щодо порядку видачі довідок за формою № 4-ОПП» адвокатам надано роз'яснення, що відповідно до ст. 1 Закону

³ Далі за текстом — ДПСУ.

⁴ Далі за текстом — Порядок № 1588.

⁵ Далі за текстом — ЄДР.

№ 5076 адвокат — фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.

Адвокатською діяльністю визнається незалежна професійна діяльність адвоката зі здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

До інших видів правової допомоги відносяться види адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій та роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення (п.п. б п. 1 ст. 1 Закону № 5076).

Відповідно до п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК незалежна професійна діяльність — це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, **адвокатів**, аудиторів, бухгалтерів, оцінників, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою — підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Виходячи з викладеного, фізична особа, яка здійснює незалежну адвокатську діяльність, **не може бути підприємцем у межах такої адвокатської діяльності**. При цьому чинним законодавством не заборонено фізичній особі, яка здійснює незалежну адвокатську діяльність, бути підприємцем та здійснювати іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законом.

Якщо фізична особа зареєстрована як підприємець, та при цьому така особа здійснює незалежну професійну діяльність, зокрема і адвокатську, така фізична особа обліковується в органах ДПСУ як фізична особа — підприємець.

У такому випадку фізична особа подає до органу ДПСУ заяву за формою № 5-ОПП з позначкою «Зміни» та копію документа, що підтверджує право фізичної особи на ведення незалежної професійної діяльності. У довідці за формою № 4-ОПП перед прізвищем, ім'ям та по батькові такої особи вказується «Фізична особа — підприємець» та вид професійної діяльності, у нашому випадку — «Фізична особа — підприємець, адвокат».

Тобто одночасно особа може провадити адвокатську діяльність як самозайнята особа і надавати юридичні послуги як фізична особа — підприємець у межах КВЕД

69.10 — «Діяльність у сфері права», але для реєстрації і взяття на облік в органах ДПСУ потрібно обрати один статус із метою уникнення подвійного обліку.

ЗАПИТАННЯ ДРУГЕ

Чи зобов'язані адвокати ставати на облік до податкових органів як самозайняті особи у випадку, коли вони не провадять адвокатську діяльність самостійно, а перебувають у трудових відносинах з адвокатськими об'єднаннями, адвокатськими бюро чи іншими суб'єктами господарювання?

Відповідно до вимог ч. 2 п. 65.1 ст. 65 ПК обов'язковий податковій реєстрації як самозайняті особи підлягають лише приватні нотаріуси та інші фізичні особи, умовою ведення незалежної професійної діяльності яких згідно із законом є **державна реєстрація** такої діяльності у відповідному уповноваженому органі та отримання свідоцтва про реєстрацію чи іншого документа (дозволу, сертифіката тощо), що підтверджує право фізичної особи на ведення незалежної професійної діяльності.

Відповідно до цієї норми ПК такі особи зобов'язані стати на облік в органі ДПСУ протягом 10 календарних днів після **державної реєстрації** їх діяльності. Хоча адвокати й отримують свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю в органах адвокатського самоврядування, державній реєстрації не підлягають, отже, не зобов'язані ставати на облік в органі державної податкової служби, оскільки не визначений строк, протягом якого вони були б зобов'язані стати на облік.

ЗАПИТАННЯ ТРЕТЄ

Чим відрізняються адвокатське бюро та адвокатське об'єднання як організаційно-правові форми здійснення адвокатської діяльності?

Відповідно до ст. 14 Закону № 5076 адвокатське бюро є **юридичною особою**, створеною **одним адвокатом**.

Відповідно до ст. 15 Закону № 5076, адвокатське об'єднання є **юридичною особою**, створеною шляхом об'єднання **двох або більше адвокатів (учасників)**.

Тут простір для обрання індивідуального найменування може бути широким, проте слова «адвокатське бюро», «адвокатське об'єднання» тепер обов'язково мають вказуватися у найменуванні юридичної особи для того, щоб відобразити її організаційно-правову

форму (ст. 90 Цивільного кодексу України), а найменування адвокатського бюро обов'язково повинно включати прізвище адвоката, який його створив. Наприклад,

Адвокатське бюро Івана Ковалю, Адвокатське бюро Стеценка, Адвокатське об'єднання «Кржижанівський і партнери», Адвокатське об'єднання «Правочин» тощо.

ВАЖЛИВО

Необхідно відрізнити **адвокатські об'єднання** від **об'єднань адвокатів**. Правовий статус об'єднання адвокатів регулюється ст. 18 Закону № 5076, де зазначено, що адвокати мають право створювати в установленому законом порядку місцеві, всеукраїнські і міжнародні об'єднання. Адвокати, їх об'єднання можуть бути членами міжнародних організацій адвокатів та юристів. До об'єднань адвокатів слід віднести, наприклад, всеукраїнські громадські організації «Спілка адвокатів України», «Асоціація адвокатів України», обласну громадську організацію «Харківська обласна колегія адвокатів» та інші.

Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання діють на підставі статуту. Державна реєстрація адвокатського бюро та адвокатського об'єднання здійснюється у порядку, встановленому Законом України від 15.05.03 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців»⁶ з урахуванням **положень Закону № 5076**.

Про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського бюро (адвокатського об'єднання) протягом трьох днів з дня внесення відповідних відомостей до ЄДР **письмово повідомляється відповідна рада адвокатів регіону**.

На виконання Закону № 5076 адвокатські об'єднання, що були зареєстровані до набрання чинності Законом, зобов'язані протягом року, тобто **до 15.08.13 р.**, привести свою діяльність та установчі документи у відповідність до вимог зазначеного Закону.

Що стосується укладання договору з клієнтом, то відповідно до Закону № 5076 саме адвокатське бюро та адвокатське об'єднання є стороною договору про надання правової допомоги. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання.

Отже, адвокат, який створив адвокатське бюро або є учасником адвокатського об'єднання, надає правову

допомогу клієнту на підставі договору про надання правової допомоги, стороною якого є не сам адвокат, а юридична особа (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання).

Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання можуть залучати до виконання укладених бюро (об'єднання) договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

ЗАПИТАННЯ ЧЕТВЕРТЕ

Які особливості державної реєстрації адвокатського бюро та адвокатського об'єднання?

Як зазначалося вище, адвокатське бюро та адвокатське об'єднання є юридичними особами та діють на підставі статуту. Державна реєстрація адвокатського бюро та адвокатського об'єднання здійснюється у порядку, встановленому Законом № 755 з урахуванням положень Закону № 5076 (ст. 13, 14 Закону № 5076).

Державна реєстрація адвокатського бюро та адвокатського об'єднання здійснюється державним реєстратором **за місцезнаходженням юридичної особи**. Перелік документів, що необхідно подати при цьому, визначений ст. 8, 24 Закону № 755:

1	заповнена реєстраційна картка
2	примірник оригіналу (фотокопія, нотаріально засвідчена копія) рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення адвокатського бюро або адвокатського об'єднання
3	два примірники установчих документів (у разі подання електронних документів — один примірник)
4	документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору

⁶ Далі за текстом — Закон № 755.

КОМЕНТАР РЕДАКЦІЇ

Нагадаємо, що згідно з приписами ст. 8 Закону № 755, документи, які подаються державному реєстратору, мають бути викладені **державною мовою**.

Закон № 755 передбачає два способи подання документів — **поштовим відправленням** або **електронним документом**. При цьому під електронним документом розуміється файл, створений за допомогою спеціальної програми, яка передбачає можливість ідентифікації особи, яка його подає, за допомогою електронного цифрового підпису. Зважаючи, що у переважній кількості адвокатів наразі відсутній такий ресурс, можна говорити, що найпоширеніший серед адвокатів спосіб подання документів для реєстрації у ЄДР — поштове відправлення.

Слід пам'ятати, що згідно з ч. 2 ст. 8 Закону № 755 реєстраційна картка заповнюється машинодруком або від руки друкованими літерами. Якщо документи надсилаються державному реєстратору поштовим відправленням, справжність підпису заявника на реєстраційній картці (заяві, повідомленні) **повинна бути нотаріально засвідчена**.

Підпис особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи (виконавчого органу), на реєстраційній картці та заяві про втрату (заміну) документів повинен бути засвідчений відповідною посадовою особою в установленому порядку.

Відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону № 755 установчі документи юридичної особи, а також зміни до них викладаються письмово, прошиваються, пронумеровуються та підписуються засновниками (учасниками) або уповноваженими особами, якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження.

Внесення змін до установчих документів юридичної особи **оформляється окремим додатком** або **викладенням установчих документів у новій редакції**. На титульній сторінці додатка до установчих документів юридичної особи робиться відмітка про те, що зазначені документи є невід'ємною частиною відповідних установчих документів.

Після перевірки та отримання від відповідних органів даних про взяття на облік, державним реєстратором видається один примірник установчих документів з відміткою про здійснення державної реєстрації та виписка з ЄДР.

Дата внесення до ЄДР запису про проведення дер-

жавної реєстрації адвокатського бюро або адвокатського об'єднання є датою державної реєстрації.

Тобто для реєстрації адвокатських бюро і адвокатських об'єднань законом передбачена звичайна процедура створення, реєстрації, перереєстрації, внесення змін, ліквідації юридичних осіб.

ВАЖЛИВО

Відповідно до ст. 83 Цивільного кодексу України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. Законодавець прямо визначив адвокатські бюро та адвокатські об'єднання окремими організаційно-правовими формами (ст. 4 Закону № 5076). Отже, немає правових підстав вважати, що адвокатські бюро та адвокатські об'єднання можуть бути, приміром, товариствами, підприємствами, громадськими організаціями або установами. Відповідно до Закону це **інші форми, встановлені Законом**.

Ця позиція підтверджується і наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.04 р. № 97 «Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів», де передбачена позиція з кодом 995 «Інші організаційно-правові форми» за Класифікатором організаційно-правових форм господарювання (КОПФГ) як виняток, тільки у разі неможливості віднесення суб'єкта до будь-якої з визначених у класифікації організаційних форм. Оскільки для адвокатських бюро та адвокатських об'єднань у КОПФГ не визначена спеціальна позиція, їх слід відносити до інших організаційно-правових форм, які реєструються з кодом 995 «Інші організаційно-правові форми».